

Denne særegne institution – dødsstraf

David Garland, 2010

Perculiar Institution – America's Death Penalty in an Age of Abolition

The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts

417 sider, pris \$23 v. Amazon.com

At dødsstraf udgør et godt eksempel på *American exceptionalism* kommer næppe som den store overraskelse for den velorienterede læser, da USA i dag står tilbage som den eneste vestlige nation, der stadigvæk opretholder, og jævnligt benytter, muligheden for at idømme den ultimative straf. Læg dertil at udøvelsen af denne specielle strafferetslige praksis i en amerikansk kontekst er præget af en række idiosynkrasier og paradokser, og man har opskriften på en interessant og relevant samfundsmæssig problemstilling. I sin bog *Perculiar Institution – America's Death Penalty in an Age of Abolition* tager den britisk-amerikanske retssociologi David Garland således udgangspunkt i USA's position som *outlier* i den vestlige kulturkreds i en analyse af dødsstraf som social, politisk og retsmæssig praksis. Garland indleder med at føre læseren igennem, hvad han kalder "*den eksemplariske henrettelse*", hvor massemorderen Danny H. Rolling møder sin skæbne med en nål i armen, efter at have voldtaget, myrdet og til sidst parteret fem collegestuderende i Florida i en *killings spree* som – naturligvis i den højere sags tjeneste – beskrives minutøst. Et ikke ueffent greb, der udover at understrege forfatterens påståede objektivitet i forhold til emnet, da han vælger en "oplagt" case i forhold til at argumentere for dødsstraf, også vil få mange en læser til at komme i tvivl om, hvorvidt der mon ikke findes randtilfælde, hvor den ultimative straf *vitterligt* er på sin plads (Peter Lundin og senest Breivik er begge gode eksempler på forbrydelser, der har fremprovokeret spørgsmålet om dødsstraf i den offentlige debat i Skandinavien).

Efter denne indledende – og lettere polemiske – illustration af emnets iboende konfliktpotentiale, kaster Garland sig efterfølgende over at gennemgå dødsstraffens historiske udvikling i vesten. I takt med den gradvise etablering af det moderne statssystem i Europa, indvarslet med den westfalske fred i 1648, bliver brugen af dødsstraf i vesten ophøjet til en symbolsk praksis med det formål at understøtte den spirende statsmagts uantastede voldsmonopol. Selve henrettelsen kan således ikke reduceres til blot at være et spørgsmål om en passende straf for den individuelle forbryder, men skal samtidigt forstås i en bredere kontekst som en manifestation af suverænsens vilje til at sætte sig igennem overfor sit folk. Et væsentligt

element i processen bliver således selve optakten til henrettelsen, såvel som dens ofte ganske grafiske eksekvering. I tråd med slig logik opererede man derfor ofte med differentierede former for henrettelser, og hvor den gemene voldsmand eller tyv som regel "slap" med en tur i galgen, var der for landsforræderen (den ultimative forbrydelse!) reserveret en ganske anden behandling. For sidstnævnte indebar straffen således ofte langvarig tortur og offentlig ydmygelse forud for selve henrettelsen, der typisk var i form af sønderrivning eller levende afbrænding på bålet. Og i de tilfælde hvor der måtte være nogen jordiske rester tilovers af delinkventen, blev disse efterfølgende sendt land og rige rundt til almen skræk og advarsel. I takt med at den moderne statsstruktur blev rodfæstet kombineret med opblomstringen af oplysningstiden mere humanistiske idealer, introduceredes gradvist en mere progressiv strafferetskultur, hvor bl.a. fængsel på livstid i stigende grad overtager dødsstraffens rolle. Og i de tilfælde hvor dødsstraffen stadigvæk fandt anvendelse var der ikke længere tale om en offentlig handling. Frem for at finde sted på byens torv, blev henrettelser således relegeret til fængselsgårde hvor almindelige borgerne var forment adgang. I Vesteuropa kulminerede udviklingen i midten af det tyvende århundrede med den generelle afskaffelse af dødsstraf, og det er således også her, at kimen bliver lagt til USA's fremtidige særstatus i den vestlige kulturkreds.

Forfatteren retter derfor sit fokus mod USA i et forsøg på at forstå, hvorfor det amerikanske samfund tilsyneladende adskiller sig så markant fra resten af vesten, når det kommer til spørgsmålet om dødsstraf. Garland indleder diskussion ved at afvise en række hyppigt forekommende forklaringer der ofte trækker på stereotypiske fordomme om USA, hvilket både er med til at nuancere diskussionen såvel som at understrege ledigheden af forfatterens egne argumenter, da man undgår at forfalde til simple "*for eller imod USA*" positioner. Spørgsmålet om, at et givent lands holdning til dødsstraf afspejler dets demokratiske sindelag, er således ifølge Garland ikke en valid forklaring, da ingen vel for alvor betvivler, at USA er et samfund gennemsyret af demokratiske kerneværdier. Og selvom der givetvis er en stærk klangbund i USA for det gammeltestamentale princip om *et øje for et øje*,

syntes hævnmotivet ikke at spille den samme rolle som tidligere, da den juridiske proces i dag er blevet ekstremt langtrukket, mens den efterfølgende henrettelse er klinisk og afsondret fra det offentlige rum – i modsætning til tidligere hvor tidsrummet mellem dom og udøvelse ofte var så kort, at de pårørende til ofret stadigvæk havde forbrydelsen, og dermed også hævnfølelsen, frisk i hukommelsen. At dødsstraf som praksis fortsat nyder en disproportional udbredelse i specielt sydstatene skyldes formentlig arven fra adskillige hundrede års institutionaliseret racisme, der har medvirket til en general dehumanisering af medborgere (og forbrydere) af afrikansk herkomst. Jim Crow-lovene blev måske formelt afskaffet i 1965, men det har åbenlyst taget længere tid at få rensat denne utidige praksis helt ud af retssystemet. Racespørgsmålet kan således medvirke til at forklare nogle af de interne forskelle i USA mellem de enkelte delstater, når det gælder brugen af dødsstraf, men ifølge Garland er det ikke en fyldestgørende forklaring på, hvorfor USA *som nation* adskiller sig så markant fra resten af vesten. Efter således at have afvist de mere stereotypiske årsager vælger Garland i stedet at rette sit fokus mod *det politiske* som den afgørende variabel, da det muliggør en forklaring, der både adresserer forskellen mellem USA og resten af vesten, såvel som forskellen mellem de enkelte delstater. På det helt overordnede plan er den væsentligste forskel mellem USA og Europa således også funderet i forskellige retspolitiske traditioner. Hvor afskaffelsen af dødsstraf i Europa primært har været drevet af den politiske og administrative elites ønske om en mere human straffepraktik, har selvsamme udviklingen været langt mere træg i USA, hvor retspolitik ofte er meget mere politiseret, lokalpolitisk og personorienteret. Et godt eksempel på denne forskel er, da den amerikanske højesteret i 1972 i *Furman v. Georgia* vælger at definere den daværende brug af dødsstraf som værende forfatningsstridig, grundet en inkonsekvent retspraksis hvor ensartede forbrydelse blev straffet helt forskelligt alt efter, hvor i landet retssagen fandt sted. Konsekvensen af højsteretsdommen var således at brugen af dødsstraf i USA de facto blev sat på standby. Men hvor beslutningen om at afskaffe dødsstraf i de fleste europæiske lande, som oftest var en direkte manifestation af den politiske og administrative magtelites præferencer, der efterfølgende har stået uantastet, er situationen en helt anden i USA. Furman-dommen bliver således i stedet startskuddet på en højspændt politisk proces, hvor tilhængerne af dødsstraf hurtigt formåede at mobilisere græsrodderne på tværs af landet i et hidtil uset omfang. Og efter kun fire års intensivt politiske aktivisme er dødsstraffen således igen indført i USA. Pointen med ovenstående eksempel er ifølge Garland at eksemplificere den centrale rolle politik spiller i USA i forhold til spørgs-

målet om dødsstraf. Hvor f.eks. det juridiske system i Europa primært befolkes af karriereembedsmænd, er der i USA i langt højere grad politisk valgte aktører, der på et tidspunkt skal genvælges på de samme pladser. De fleste kender således sikkert udtrykket *"tough on crime"* når der er valgår – en forskel på USA og Europa som uden tvivl også har spillet en rolle i forhold til brugen af dødsstraf. Ifølge Garland bliver spørgsmålet om dødsstraf således først og fremmest en *diskursiv praksis*, hvor det væsentligste formål er den politiske proces frem for straffen i sig selv. Garland påpeger da netop også, at selvom flertallet af delstater i USA har vedblevet med at have dødsstraf som sanktionsmulighed, er det mange steder sjældent, at den praktiseres, og når det endelig sker, er processen fra dom til eksekvering ekstremt bureaukratisk og langtrukket. Den politiske dimension forklarer ifølge Garland således ikke blot, hvorfor USA adskiller sig så markant fra resten af vesten, men også hvorfor der *internt* i landet er så store forskelle mellem de enkelte delstater. Hvor nogle nordlige stater såsom Michigan allerede i 1846 afskaffede dødsstraf – og dermed overhaler de ellers så progressive europæere med mere end et århundrede – er der den dag i dag stadigvæk stor folkelig og politisk opbakning bag brugen af dødsstraf i de fleste sydstater. Det lokalpolitiske aspekt er kort sagt forklaringen på de store forskelle mellem de enkelte delstater.

Samlet set formår Garland at levere en ganske original indføring i en kontroversiel problematik, hvor mange uden tvivl har ganske fasttømrede holdninger. På trods af at der er tale om et interessant og relevant emne, lider værket ikke desto mindre af to generelle problemer. Det første, og helt grundlæggende problem, er at bogen mest af alt virker som en sammenskrivning af en række enkeltstående artikler. Der mangler kort sagt sammenhæng mellem de enkelte kapitler, hvor der hoppes lystigt frem og tilbage i både tid og rum, hvilket gør det svært som læser at bevare overblikket ikke mindst i forhold til bogens ellers glimrende fremstillinger og argumenter. Som en uheldig følgevirkning af den manglende sammenhæng (og redigering!) mellem de enkelte afsnit er der desværre også en del gentagelser, hvilket udgør bogens andet store problem. Garland bruger meget, *virkelig meget*, plads på den slags fyldtekst hvor læseren først bliver delagtiggjort i hvad forfatteren nu har tænkt sig at gøre, dernæst at han rent faktisk gør, hvad han lige har bekendtgjort han ville gøre, for til sidst at opsummere det hele en tredje gang for en god ordens skyld. Undertegnede anmelder havde således gentagende gange en udtalt fornemmelse af *deja-vu*, som når man har læst den samme side tre gange i træk, mens opmærksomheden vandrer på afveje – hvilket jeg vælger at tilskrive overnævnte problem. Bogen kunne således med en strammere redigering snildt have

været noget kortere, uden læseren dermed var blevet ladet i stikken i forhold til at få en tilbundsående indførelse i spørgsmålet om dødsstraf. Samlet set er der dog stadigvæk tale om en særdeles velresearchet og ofte velskrevet bog der behandler en interessant og relevant problemstilling. Den anbefales således til alle, som måtte have en

interesse i at blive klogere på, hvorfor USA vedbliver med at opretholde denne *særegne institution*.

Morten Sten Andersen

Ph.d. Stipendiat, Institut for Statskundskab v. Københavns Universitet

Lige gyldig journalistbog om Schlüter

Kurt Strand, 2011

Poul Schlüter – Det var vel ikke så ringe endda
Peoples Press, København
Vejl. pris 299 kr., 312 sider.

Med ganske få undtagelser dominerer journalister den samtidshistoriske litteratur om dansk politik. De sprøjter bøger fra sig, som ofte er pæne salgssuccesser. Producenter i rekordfart ved, at man har båndoptaget en eller flere politikeres udtalelser og fået skrevet dem ud af billig arbejdskraft. Så bruger man uddrag af optagelserne og forsyner dem med lidt sammenbindende tekst.

Metoden giver måske mening om aktuelt fungerende politikere, det er sjældent muligt på kort tid at skrive aktuelle bøger af varig værdi. De kan opfattes som de foreløbige orienteringer om vort politiske liv på linje med avisartikler, bare med den fordel at emnet får mere plads.

Men det er svært at se megen mening i at bruge metoden på en statsminister, som gik af for snart 19 år siden. Der er intet aktualitetspres, og der burde kunne skrives en dybtgående, analytisk biografi om Poul Schlüter af en talentfuld politolog eller historiker. Vi har alt for få lodige statsminister-biografier i Danmark skrevet af dybtgående og uafhængige forskere.

Denne nye bog er i det store og hele lige gyldig. Der står næsten intet, som man ikke kan få at vide i andre bøger om hovedpersonen, Poul Schlüter, herunder også hans egne erindringer. Det giver ikke megen mening endnu engang at lade ham fortælle på sin ganske vist levende måde om sit liv og sit politiske virke.

Intervieweren Kurt Strand er ikke i stand til stille skarpe spørgsmål, som for alvor afdækker noget, vi ikke vidste. Schlüter er nu en ældre herre på 82, men det man skal ikke tage fejl. Den gamle ringrotte forstår at glide af. Han har allerede gjort det talrige gange, når det kom til de virkelig svære emner. Herunder den Tamil-sag som kostede ham statsministerembedet.

Intervieweren har ikke gravet virkeligt dybt i sin research. Kurt Strand er overvejende en mikrofonholder, der lader Schlüter fortælle, som om det var uafviselig

sandheder. Det er det også blevet af talrige gentagelser gennem årene – i al fald i Schlüters hoved. Han glider også af på, at Hans Engell siden har oplyst, at nogle jurister i Justitsministeriet vurderede, at der kunne rejses rigsretssag mod Schlüter. Strand følger ikke emnet op. Menneskeligt forståeligt og nydeligt, men hvad skal vi så egentlig med Schlüters opfattelse, som vi jo kender allerede? Han mener stadig, at han blev urimeligt behandlet, og han skyder ansvaret på andre, herunder ikke mindst Erik Ninn-Hansen. Den berømte tale om, at der ikke er fejet noget ind under gulvtæppet skyldes – må vi forstå – embedsmænds fejl. Nogle af dem er nu døde, så de kan ikke tage til genmæle.

Strand er heller ikke godt nok inde i regeringsdannelsesprocedurerne til for alvor at kunne afdække og forklare, hvorfor og hvordan regeringsskiftet i 1993 fandt sted. Han kan ikke børe i de forhold, der gjorde, at Uffe Ellemann-Jensen dengang følte sig svigtet af Schlüter, fordi Ellemann mente, at Schlüter ikke gjorde nok for, at regeringen kunne overleve. Her kunne det ellers have været interessant at se Schlüters opfattelse pindet mere ud. Og sådan kan man blive ved og ved. Schlüter er selvfølgelig ikke en upartisk analytiker. Han har været part i nogle meget vigtige politiske begivenheder, og alt hvad han siger, er hans partsopfattelse. Hans analyser af begivenheder er ofte stærkt forenklet og har det forførende ved sig, at de får alt til at se så let og ligetil ud. På den måde er bogen nok så meget et levn, der indirekte fortæller noget om, hvordan Schlüter med optimisme og charme kunne få andre til at føle, at så meget kunne lade sig gøre. Man får her indtryk af noget af det, som forklarer, at Schlüter blandt ministre og de ansatte i Statsministeriet var så populær i de første år af statsministertiden. Og man må anerkende, at han levende og underholdende fortæller det, han mener at kunne huske.

Der er intet tegn på, at Schlüters hukommelse er specielt præget af alder, men den menneskelige hukommelse præges jo altid af fortrængninger, efterrationaliseringer eller ganske simpelt af faktuelle fejl. Strand har sikkert nænsomt korrigeret nogle, men han glemte for eksempel at korrigere Schlüters fejlhuskning af, hvornår Anders Fogh Rasmussen gik som skatteminister på grund af sagen om kreativ bogføring. Bogen er let underholdende, let læst og let at glemme. Jeg har stor respekt for Strand

som journalist, men denne bog er ham ikke værdig. Vi fortjener snart her i landet nogle ordentlige analytiske bøger om vore politikere. På det område halter vi bagefter mange andre lande.

Tim Knudsen

*Professor ved Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet.*

Hele historien i én eneste model

Oded Galor, 2011

Unified Growth Theory

Princeton University Press, Princeton

49,79 USD, 344 pages

Bogens tone slås an allerede i introduktionen med et citat af Stephen Hawking. *A complete, consistent, unified theory ... would be the ultimate triumph of human reason.* Hawking henviser naturligvis til fysikkens stræben efter en teori om alting, men ifølge Brown-økonomen Oded Galor bør samfundsvidenskaberne ikke være mindre ambitiøse. Målsætningen for hans nyligt udgivne *Unified Growth Theory* er derfor at beskrive hele menneskeheden økonomiske historie i en eneste model. Ambitionerne er lige så store som teorien – desværre indfries de dog kun delvist.

Broen mellem Malthus og modernitet

Thomas Malthus beskrev i *An Essay on the Principle of Population*, der udkom første gang i 1798, hvorledes menneskeracen er dømt til at leve et liv nær det absolutte subsistensminimum. Påstanden var baseret på en antagelse om, at de naturressourcer, vi har til rådighed, er begrænsede samt en simpel biologisk logik. Perioder med indkomster over hvad der kræves for simpel overlevelse vil som i dyreriget føre til øget befolkningstilvækst, hvad der før eller siden vil reducere den mængde af ressourcer, der er tilgængelig for den enkelte til et absolut eksistensminimum. En følgekonsklusion, der især vakte opsigt i datidens England, er at fattigdom ikke kan afhjælpes på længere sigt idet biologien ifølge Malthus altid får det sidste ord. Malthus' værk høstede ham anerkendelse som økonom, men gav også økonomi det lidet flatterende prædikat "the dismal science". Skæbnens ironi ville dog, at Malthus' forudsigelser, der ellers havde holdt stik i al forudgående historisk tid, viste sig at blive gjort til skamme af en udvikling, der allerede var i gang i hans hjemland

England, imens han endnu sad ved skrivepulten: Den industrielle revolution.

"Revolutionen" var en mere gradvis process, end hvad navnet antyder, men dens teknologiske landvindinger betød at det britiske samfund begyndte at opleve produktivitetsvækst af hidtil uset omfang. I følge den Malthusianske logik skulle det blot medføre øget befolkningstilvækst og derved ingen stigning i levestandarden, hvad der også var tilfældet til at begynde med. Men midt i det nittende århundrede begyndte endnu en revolution, nemlig den demografiske transition. Med faldende fertilitet og stigende arbejdsproduktivitet trådte Storbritannien og kort efter resten af den vestlige verden ind i en ny epoke med støt stigende levestandarder.

Vækstteori har typisk beskæftiget sig med denne nye epoke, og økonomer har i dag hele hylden fuld af modeller der forsøger at forklare hvad der driver moderne økonomisk vækst. Ligeledes har de en anden, lidt mindre, hylde med modeller der formaliserer Malthus' teorier. Men fælles for modellerne på de to hylder er at de ikke kan forklare begge regimer. Ligeledes er, de tavse om den industrielle revolution og den demografiske transition. De fortæller derfor hver især kun halvdelen af historien, og det er den mangel i den økonomiske litteratur Oded Galor forsøger at efterkomme i sin nye bog *Unified Growth Theory*.

Hvordan modellen fungerer

Vores velstand er i det lange løb bestemt af vores teknologiske formåen. Det centrale element i bogens teoretiske model er derfor samspillet mellem teknologisk vækst og husholdningernes fertilitetsbeslutninger. Førstnævnte

antager Galor er drevet af befolkningens absolutte størrelse og uddannelses niveau. Sagt med andre ord, des flere mennesker der er til at få idéer og jo dygtigere de er, des højere er væksten i teknologiniveauet. Derved fremkommer der en sammenhæng mellem økonomisk vækst, og hvor mange børn husholdningerne vælger at sætte i verden, samt hvor meget de ønsker at investere i børnenes uddannelse. De to beslutninger hænger uløseligt sammen, da det i modellen antages at forældre både drager nytte af antallet af børn de får og af børnenes kvalifikationer. Men da familierne kun har begrænsede ressourcer til rådighed, bliver de nødt til at afveje disse to hensyn mod hinanden. Hvad vælger forældrene så? Mange børn uden uddannelse, eller få med højt uddannelsesniveau? Svaret gives af endnu et krydderi i modellen, nemlig en antagelse om at højt kvalificeret arbejdskraft er bedre til at tilpasse sig produktionsprocesser i hastig forandring. Så når den teknologiske vækst er høj, vil forældre vælge at sætte færre børn i verden, men til gengæld investere mere i deres uddannelse. Og det er gennem denne mekanisme den industrielle revolution skaber grobund for den demografiske transition og derved overgangen fra det Malthusianske samfund til en verden med moderne økonomisk vækst.

Det efterlader naturligvis spørgsmålet om, hvad der var årsagen til den industrielle revolution. I Unified Growth Theory er den ikke en unikt, udefrakommende hændelse som den ellers ofte er blevet fremstillet som. I stedet er det en forlængelse af en proces, der allerede var igangsat ved menneskehedens fødsel. Nøglen er igen antagelsen om, at teknologisk fremgang er positivt afhængig af folketallet. I præhistorisk tid var befolkningstætheden lav, og vækst i vores teknologiske formåen minimal. Dog var den stor nok til gradvist at lempe den Malthusianske begrænsning, hvad der førte til langsomt stigende folketal. Det havde en afsmittende virkning på den teknologiske vækst, hvad der igen åbnede op for en stigning i befolkningstætheden. Resultatet af denne selvforstærkende effekt var gradvist accelererende folketal og produktivitet. Set over århundreder eller årtusinder vil denne dynamik derfor gå fra at være knap målbar til at være så udtalt, at samtidige forfattere valgte at kalde det en industriel revolution. Og hvad der er mindst ligeså vigtigt, denne proces vil uvægerligt føre til den demografiske transition beskrevet ovenfor og derved overgangen til den moderne epoke.

Modellens styrker og bogens svagheder

Resultatet af hele øvelsen er en relativt simpel model, hvis forudsigelser på makro-planet modsvarer udviklingen i den vestlige verden over de seneste årtusinder, hvilket er særdeles brugbart for teoretikere, der ønsker en ramme til at analysere økonomiske sammenhænge på tværs af historiske regimer. Set ud fra det perspektiv er model-

arbejdet i Unified Growth Theory en succes. Men målt på mange af de succeskriterier Oded Galor selv opstiller i introduktionen til bogen, såsom evnen til at forklare indkomstforskelle på tværs af lande, er modellen, trods påstande om det modsatte, en fiasko. Og det er bogens grundlæggende problem. Selvom Unified Growth Theory er et vigtigt bidrag til økonomernes værktøjskasse, bliver modellens meritter i overvældende grad oversolgt.

For at være mere konkret, tag indkomstforskellene på tværs af lande nævnt ovenfor. At forklare, hvorfor nogle lande er rige og andre fattige, må siges at være den hellige gral inden for vækstøkonomi. I Unified Growth Theory's modelverden kan indkomstforskelle opstå på to måder: de kan enten skyldes forskellige udgangspunkter i teknologisk formåen eller befolkningstæthed helt tilbage i urtiden, eller at lande har forskellige evner til at omsætte befolkningens størrelse og uddannelse til teknologisk vækst. Førstnævnte bliver i litteraturen som oftest forklaret med geografiske faktorer. Nogle regioner fik et forspring gennem tidligere transition fra jæger-samler samfund til landbrugssamfund på grund af favorabelt klima, plante og dyreliv. Sidstnævnte bliver ofte forsøgt forklaret med eksempelvis institutionelle og kulturelle faktorer, eller forskellige former for fattigdomsfælder. Galor gennemgår i bogen en række af disse forklaringer og forsøger at argumentere for at modellen kaster nyt lys over disse fænomener. Problemet ved dette er at de i Unified Growth Theory sammenhæng skal antages på forhånd og derved ligger uden for modellens forudsigelser. Modellen gør derfor ikke læseren klogere på roden til indkomstforskelle på tværs af lande.

Til modellens forsvar skal det dog fremhæves, at den giver et seriøst bud på hvorledes små forskelle mellem lande i oldtiden kan akkumuleres over tid til indkomstforskelle i den størrelsesorden vi ser mellem OECD og Afrika syd for Sahara i dag. Imidlertid er den mekanisme baseret på en antagelse om, at teknologier ikke kan spredes på tværs af landegrænser, så denne del af modellens forudsigelser er mest relevant for historiske perioder eller økonomier, der i dagens globaliserede verden er forblevet lukkede. Ligeledes er Unified Growth Theory tavs om, hvad udviklingslande i det 21. århundrede kan gøre for at indhente den udviklede del af verden. At udvide teorien med sådanne internationale aspekter vil derfor være et frugtbart felt for fremtidig forskning.

Selvom bogens kerne er præsentationen af den formelle teoretiske model, fylder denne kun et af de otte kapitler. En stor del af resten af bogen bliver dels brugt til at præsentere, hvad empirien fortæller os om økonomiske, demografiske og uddannelsesmæssige tendenser, primært i Vesteuropa, over de seneste 10.000 år. Meget af materialet er fascinerende, om end velkendt for folk

velbevandret i økonomisk historie. Galor bruger empirien dels til at motivere den teoretiske model, dels til at forsøge at verificere dens gyldighed. Sidstnævnte er naturligvis noget tautologisk idet Unified Growth Theory jo netop er skræddersyet til at kunne genskabe de historiske makrotendenser vi har observeret.

På det mere fundamentale niveau kan modellens antagelser derimod godt testes empirisk. Det falder ikke altid lige heldigt ud, dels fordi Galor undgår data eller hypoteser, der kan modsige hans historie, dels fordi den empiri han benytter til at underbygge modellens antagelser ikke altid viser det, han påstår den gør. Tag eksempelvis Unified Growth Theorys fundamentale – og nyskabende – antagelse om at teknologisk vækst øger efterspørgslen efter uddannelse, hvad der på grund af forældrenes begrænsede ressourcer vil sænke fertilitetsniveauet. Som vidnesbyrd herfor argumenterer Galor for, at den demografiske transition skete samtidig i alle vesteuropæiske lande, selvom de havde meget forskellige indkomstniveauer. Hvad der var fælles for alle landene var derimod, at de havde relativt ensartede *vækstrater*. Men kausaliteten kunne i høj grad ligeså godt gå den anden vej. Lavere fertilitet øger kvinders deltagelse i arbejdsstyrken og derved velstandsniveauet, en såkaldt demografisk dividende som vi blandt andet har observeret i mange transitionslande i det 20 århundrede.

Galor bringer ikke yderligere vidnesbyrd til torvs for den første del hans hypotese, det vil sige for sammenhængen mellem teknologisk vækst og efterspørgslen efter uddannelse. Mange andre faktorer end vækst kan forklare det øgede uddannelsesniveau på tværs af lande i det nitende århundrede. Kvindernes entré på arbejdsmarkedet uden for hjemmet, urbanisering, introduktionen af offentlige skoler samt afskaffelsen af børnearbejde kan alle mindske omkostningen ved uddannelse, og derved øge uddannelsesniveauet. Mekanisering af industrien, forbedret sundhed og øget levetid kan have øget afkastet på uddannelse og derved ligeledes have en positiv effekt på uddannelsesniveauet. Galor nævner nogle få af disse faktorer, men betragter dem som mindre vigtige end effekten fra teknologisk vækst. Hvorfor det skulle være tilfældet er langt fra klart.

Den anden del af hypotesen, den bevidste afvejning af kvantitet og uddannelsesmæssig kvalitet af afkom, underbygger Galor ved at henvise til talrige empiriske studier der dokumenterer en negativ korrelation mellem antal af børn i en familie og deres uddannelsesniveau. Men der er langt fra korrelation til kausalitet, og det er tvivlsomt om studierne påviser et bevidst valg fra forældrenes side, som i modellen, eller blot at større søskendeflokke simpelthen mindsker ressourcerne der er til rådighed for det enkelte barn. En anden gruppe af studier baseret på aggregerede

data viser at et højere uddannelsesniveau har haft en kausal effekt på den demografiske transition. Galor vinkler det, som om det underbygger hans hypotese, men faktisk er det i den gruppe studier forældrenes uddannelse, der afgør antallet af børn, og de reflekterer derfor ikke den kvantitet/kvalitet afvejning, som han agiterer for.

Som sådan er det kun naturligt, at en relativt enkel model, der er i stand til at opsummere udviklingen i en række økonomiske og demografiske nøglevariable set over flere tusinde år, er baseret på en række forsimplende antagelser. Man kan uden tvivl modellere sammenhængen mellem den industrielle revolution og den demografiske transition på en empirisk mere realistisk måde end det er tilfældet i Unified Growth Theory, men omkostningen vil sandsynligvis være en mere kompliceret model. Derfor virker det overflødigt, at Galor bruger så meget af bogen til at argumentere for, at hans antagelser afspejler virkeligheden til fulde. Endvidere skygger hans lemfældige omgang med empirien og kausale sammenhænge for Unified Growth Theorys teoretiske meritter. Det samme gør bogens to sidste kapitler (konklusionen ikke medregnet), der forsøger at sammenkøre den basale model med temmelig eksotiske forklaringer for indkomstforskelle såsom genetisk variation i et lands befolkning og evolution i menneskets præferencer for kvantitet og kvalitet af børn. Begge dele virker overflødige set i forhold til bogens centrale elementer, men de viser hvor seriøst Galor mener det når han kalder sit projekt Unified Growth Theory. Og Unified Growth Theory er et ambitiøst foretagende, hvad Galor heller ikke selv lægger skjul på. Tværtom sammenligner han det med fysikkens stræben efter at formulere en teori om alting. I den målestok er Unified Growth Theory ikke en succes. Derimod er selve modellen, der ligger til grund for bogen et yderst nyttigt værktøj for økonomer og andre, der ønsker at forstå udviklingen i velstand og fertilitet siden civilisationens fødsel. Oded Galor har som bannerfører for Unified Growth Theory gennem de seneste årtier derved leveret et væsentligt bidrag til den akademiske litteratur på området, et bidrag der desværre ikke helt kommer til sin ret i bogen af samme navn. Folk med interesse for de modeltekniske aspekter af Unified Growth Theory bør derfor starte med de videnskabelige artikler skrevet på området. Ligeledes kan folk med en blødere tilgang til økonomisk historie med fordel vende blikket mod andre bøger om den industrielle revolution og langsigtet økonomisk vækst, idet det netop er det modeltekniske i Unified Growth Theory, der er den egentlige nyskabelse.

Asger Moll Wingender

*Ph.d.-studerende, Økonomisk Institut,
Københavns Universitet*

Det nye Latinamerika: Økonomi-politik-kultur

Niels Boel og Finn Rasmussen, 2010

Det nye Latinamerika: Økonomi-politik-kultur

Forlaget Columbus, København

192 s, Kr. 230,00

Bogen er tænkt som en dækkende introduktion til det nye Latinamerika, dvs. det Latinamerika, som er opstået i forlængelse af den politiske demokratiseringsbølge og de neo-liberale økonomiske reformer i 1990'erne. Latinamerika er politisk drejet til venstre i de seneste år, blandt andet som reaktion på konsekvenserne af den økonomiske reformpolitik, og det har i flere lande betydet en mere ligheds- og socialt orienteret økonomiske politik. Samtidig er kontinentet også blevet inddraget mere og mere i den globale økonomi og har parallelt hermed oplevet en social og kulturel globalisering, hvor blandt andet det stigende antal emigranter til USA fungerer som brobyggere mellem det nationale og det globale.

En af vanskelighederne ved at skrive en bog om Latinamerika er, at kontinentet jo består af mange lande, som på trods af en række fællestræk, samtidig udviser store forskelle. Bogen forsøger at løse problemet ved at hente sine eksempler fra skiftende lande og regioner, og jeg synes, at det lykkes fint at danne både et rimeligt helhedsbillede og samtidig få de mange nuancer og forskelligheder med. Det er ganske godt gjort.

Der er en stærk bevidsthed i Latinamerika om betydningen af kontinentets historiske baggrund og stort set alle introduktioner til området indledes af denne grund med et referat af denne historie. Sådant også i denne bog, hvis opbygning er ganske traditionel, men af samme grund også ganske solid. Kolonitiden, uafhængighedsprocessen og de første 150 års uafhængighed skildres ganske kompetent, og man får et godt overblik over udviklingen gennem nogle skematiske historiske tidslinjer. Et enkelt forhold mangler dog efter min smag, nemlig en nærmere diskussion af Englands betydning både for landenes løsrivelse fra de koloniale bånd til Portugal og Spanien efter Napoleonskrigene i Europa og for udviklingen i perioden frem til USA's etablering som den dominerende eksterne magt. Det skal dog siges, at de stærke økonomiske bånd til England kort omtales.

Bogens efterfølgende kapitler handler om den nyere økonomiske udvikling, de store sociale uligheder, de politiske forandringer, det regionale samarbejde, naturressourcer og miljøproblemer, de kulturelle forandringer og til sidst afsluttes med en skildring af problematikken omkring de mange emigrantarbejdere i udlandet, især i

USA. Mens de første kapitler benytter sig af traditionelle henvisninger til faglitteraturen og relevante datakilder, benyttes der især i de tre sidste kapitler en lidt mere journalistisk tilgang, hvor der tages udgangspunkt i reportager og interviews, som belyser forskellige enkeltpersoners situation. Disse skildringer bruges som udgangspunkt for at tegne det bredere samfundsperspektiv. Fremgangsmåder afspejler nok den ene forfatters journalistiske baggrund, men det fungerer fint som middel til at levendegøre de valgte problematikker.

Bogens tungeste kapitler omhandler de økonomiske, sociale og politiske forhold. På det økonomiske og sociale område er det især virkningerne af de neo-liberale økonomiske reformer, der står i centrum. Det understreges, at reformerne er et opgør med tidligere tiders mere statsstyrede og indadrettede udviklingspolitik, og at de også er udtryk for et pres fra især USA og de Washington baserede internationale økonomiske institutioner i kølvandet på den internationale gælds-krise. Der spores dog også en vis usikkerhed i den kritiske diskussion af neo-liberalismens indtog i Latinamerika. Den økonomiske politik, som blev indført i Chile i 1970'erne efter general Pinochets magtovertagelse, betegnes (med rette) som et tidligt eksempel på neo-liberale reformer (s. 67), men andetsteds placeres indførelsen af drastiske neo-liberale reformer i årene 1982-83 (s. 39) og det anføres senere at eksportorienteringen af den chilenske økonomi skete med massiv statslig støtte (s.43). Det hænger ikke helt sammen, især ikke med en meget firkantet opfattelse af, hvad såkaldt neo-liberale reformer konkret indeholder, hvilket peger på at den chilenske udvikling er lidt speciel og for så vidt ganske interessant at studere nærmere. Den mere udbredte drejning i neo-liberal retning i den økonomiske politik kommer først i kølvandet på den generelle gælds-krise, som kan tidsfæstes ganske nøjagtigt til Mexicos meddelelse om, at landet ikke ville være i stand til at betale forfaldne renter og afdrag i august 1982. Først her smækker gældsfælden i, og næsten samtlige lande i regionen tvinges til at følge den økonomiske rådgivning fra Den Internationale Valutafond og fra Verdensbanken. Og den rådgivning bygger i store træk på en neo-liberal økonomisk tankegang. Det kunne godt være beskrevet mere præcist, men til gengæld gør bogen berettiget en

del ud af at understrege, at udlandsgælden den dag i dag bebyrder stort set alle landene og deres befolkninger.

Den enorme sociale ulighed og de magtfulde eliter er to af de gennemgående temaer i bogen som helhed og i diskussionen af sociale forhold. De udgør også en del af baggrunden for korrupsion og for den udbredte vold, som diskuteres grundigt med brug af nyere akademisk litteratur på området. Oplevelsen af social uretfærdighed indgår tillige som en vigtig drivkraft bag den omfattende demokratiseringsbølge og den nyere politiske venstredrejning, som Latinamerika har oplevet. Demokratiseringen skildres i et positivt lys, men samtidig gør bogen helt berettiget en hel del ud af at diskutere demokratiernes problemer, blandt andet beskrives de stadig stærkere virkende og stort set elitestyrede mediers forvanskning af demokratiernes reelle virkemåde. Faren for populisme, som sammen med traditionen for 'stærke mænd' historisk har været et kendemærke for Latinamerika, diskuteres også, ligesom de senere års stærke mobilisering af de indianske befolkningsgrupper, mest tydeligt i Bolivia, Ecuador og Peru, fremhæves. Man bliver med andre ord ledt godt rundt i det sociale og politiske landskab. Det eneste, som jeg savner lidt, er en nærmere redegørelse og diskussion af de mange politiske partier, som er opstået parallelt med demokratiseringen, og hvoraf nogle har rødder tilbage til tiden før militærdiktaturene, mens andre afspejler helt nye politiske bevægelser.

På det internationale og udenrigspolitiske område fremhæves kontinentets øgede internationale engagement, mest tydeligt for Brasiliens vedkommende, de forstærkede tendenser til regionalt samarbejde og USA's

mindskede indflydelse. Kinas økonomiske indflydelse er tydeligt voksende i disse år, og det diskuteres, hvorvidt Kina skal ses som en farlig konkurrent eller tværtimod som et lukrativt marked for landenes eksport af mineraler og andre råstoffer. Eksporten af råvarer har dog sine klare problemer for landene i form af en mulig fastlåsning af en næsten kolonial rolle som råstofleverandør og i form af de meget store omkostninger, som ressourcudvindingen også bringer med sig for både miljøet, biodiversiteten og de direkte berørte lokale befolkningsgrupper. Lidt i samme retning peger diskussionen om klimaforandringerne, som også frembyder dilemmaer mellem på den ene side at sikre økonomisk vækst og fremgang og på den anden side reducere eller forvalte virkningerne af de klimamæssige ændringer.

Som det gerne skulle fremgå, kommer bogen ganske vidt omkring i sine diskussioner af det nutidige Latinamerika. Den dækker på fortrinlig vis de vigtigste udviklingstræk, og den kan anbefales til enhver, som ønsker en både letlæst og informationsmættet introduktion til kontinentet. Der er naturligvis ikke tale om et akademisk værk, men der introduceres dog til vigtige dele af den akademiske diskussion, og for et dansksproget publikum af både ældre gymnasieelever og yngre universitetsstuderende findes der mig bekendt ikke tilsvarende introduktioner. Et lille, men vigtigt klagepunkt er dog, at man i bogen savner et kort over Latinamerika.

Jørgen Dige Pedersen

Lektor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet